

children and their further adaptation in the society by creating optimal conditions for the development of the child's place of residence. The article deals with the application of the principles of technology and home choir of the challenges facing professionals who work with families of children with autism spectrum disorders early age. It is noted that in addition to the development of information and guidance materials for parents need to develop and approve a package of documents necessary to establish the legal and regulatory relations, to fix the specialists in working with a family of diagnostic data, the results. The necessity of evaluating the performance of the expert-consultant choir of home with their families, both quantitative and qualitative. The importance of development and correction of the young child in order to prepare its entry into the educational space, as it is the foundation of integrative and inclusive education for children with autism spectrum disorders.

Keywords: home-based choir, early intervention, psychological assistance, children with autism spectrum disorders, interdisciplinary campaign.

Відомості про автора:

Сухина Ірина Вячеславівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки НАПН України.

Статтю подано до друку 30.11.2016.

УДК 159.922

© С. Л. Кравчук, 2017

С. Л. Кравчук (м. Київ)

ДО ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗВ'ЯЗКУ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ, ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кравчук С. Л. До проблеми особливостей зв'язку духовних цінностей, життєстійкості та якості життя особистості в юнацькому віці. В статті аналізується проблема особливостей духовних цінностей та життєстійкості особистості юнацького віку. Духовність розглядається як вищий рівень розвитку і саморегуляції зрілої особистості, результат прийняття загальнолюдських цінностей, етичних норм, духовної культури. Показано, що духовність дає можливість людині сформувати особистісні орієнтації, які сприяють переходу від самоцінностей до загальних цінностей людства. Визначено, що важливими характеристиками юнацького віку є психологічна готовність до дорослого життя, становлення життєтворчої активності людини, особистісна ідентичність, особистісне та професійне самовизначення, самостійність, ініціативність та відповідальність за свої дії, адекватна оцінка власних здібностей. Представлено результати дослідження особливостей зв'язку духовних цінностей, життєстійкості та якості життя особистості юнацького віку. Виявлено прямий значущий зв'язок життєстійкості із задоволеністю якістю життя. Особистість з високим рівнем життєстійкості характеризується оптимістичністю та активністю життєвої позиції. Виявлений прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості із задоволеністю у здоров'ї; у духовній чи релігійній підтримці; у моральній та емоційній підтримці близьких людей; у професійній (діловій) підтримці. Виявлений зворотній значущий зв'язок духовних цінностей особистості з негативними емоціями. Виявлений прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості з її життєстійкістю.

Ключові слова: духовність, духовні цінності, життєстійкість, якість життя, особистість, юнацький вік.

Постановка проблеми. Все більшої важливості та актуальності набуває проблема духовних цінностей, духовної культури, духовного виховання особистості юнацького віку.

Сучасна економічна та політична ситуація в Україні сприяє значній трансформації цінностей юнацтва. В засобах масової інформації все частіше з'являються описи випадків антисоціальної поведінки, заподіяння болю та страждання оточуючим. Одна з характеристик нашого суспільства – це зниження цінності людського життя, поширення бездуховності, вбивства, жорстокість.

Духовність є вищим рівнем розвитку особистості, для якої основним регулятором виступають людські цінності. Духовні цінності виступають суттєвим чинником особистісного самовизначення. Внутрішній світ людини, її духовне буття – в центрі уваги сучасної психологічної науки.

Ціннісні орієнтації особистості визначають організацію та змістовну наповненість усього життя, ефективність різних видів діяльності, особливості соціально-психологічної адаптації та взаємодії з іншими людьми.

Сьогодні особливої актуальності набуває проблема формування системи духовних цінностей у особистості юнацького віку. Духовні ціннісні орієнтації особистості юнацького віку визначають її сутнісні життєві принципи.

Кожний віковий етап становлення особистості характеризується домінуванням певних цінностей. У процесі розвитку особистості відбувається зміна поглядів, ставлень як до дійсності, так і до способу бачення самої себе.

Саме тому, на нашу думку, одним із значущих аспектів виступає дослідження особливостей духовних цінностей особистості юнацького віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема духовності, духовних цінностей, духовного потенціалу знайшла своє відображення у працях таких вчених як: Г. О. Балл, М. Й. Боришевський, Б. С. Братусь, Л. Н. Вавілова, Г. К. Гізатова, Р. М. Грановська, С. А. Белорусов, О. М. Двойнін, А. І. Зеліченко, Ю. М. Зенько, В. В. Знаков, І. М. Ільчева, Н. В. Ініна, К. М. Карпінський, О. В. Киричук, О. І. Климишин, А. Х. Маслоу, Н. В. Марьясова, В. П. Москалець, Г. В. Олпорт, М. В. Савчин, Ю. В. Саєнко, В. І. Слободчиков, Т. В. Смирнова, Д. М. Угринович, В. Е. Франкл, Е. З. Фромм, С. А. Черняєва, К. Г. Юнг, І. Ялом, S. Arterburn, J. Felton та ін.

Духовність – є релігійною категорією, в той же час духовність – це соціально-моральна цінність, сутність якої виражається в здатності пізнавати, творити світ з добром для людей, у гуманізмі, у толерантності, у позитивній свободі. У філософії духовність розглядається, переважно, як якісна характеристика свідомості, як продукт діяльності людини у суспільстві. У психології духовність розглядається як моральність особистості.

Аналіз психологічних та філософських підходів до духовності свідчить, що більшість дослідників вважає, що духовність є процес і результат розвитку людини до рівня усвідомлення своєї буттєвої сутності та трансцендентування за межі власного життя, звернення до досвіду людства та вищих загальнолюдських цінностей.

На думку В. В. Знакова, духовність людини, кожного члена суспільства породжується у процесі засвоєння людиною значень, об'єктивованих у суспільній свідомості та виявлення "прихованих" за значеннями смислів [5].

Духовність є однією з сутнісних категорій людського буття, якою виражається здатність особистості до творення культури та самоствердження.

М. В. Савчин вказує, що духовність необхідно розглядати як результат прийняття загальнолюдських цінностей, етичних норм, духовної культури [8]. На думку М. В. Савчина, духовність є характеристикою світогляду, що охоплює вищі цінності суспільства: свободу, справедливість, благодійність, героїзм, демократію тощо.

Як зазначає М. В. Савчин, духовність є особливим станом, що характеризується зосередженням на переживанні духовних цінностей. Згідно дослідника, особистісні знання

виходять за межі зовнішніх подій, у них виникає внутрішній сенс – психологічна основа формування духовності, предмет інтелектуальної і моральної рефлексії суб'єкта.

Духовність відображає ціннісне ставлення до вищих смислів буття та розкривається у моральності особистості.

Б. С. Братусь [3] вказує, що саме загальні смислові утворення виступають основними конституюючими одиницями особистості. Смислові утворення визначають головне ставлення людини до світу, до інших людей, до самої себе. Цінності особистості, на думку вченого, – це усвідомлені і прийняті людиною загальні смисли її життя. Істинна цінність, як вказує Б. С. Братусь, завжди повинна бути забезпечена “золотим запасом” відповідного особистісного смислу, як афективного, емоційного ставлення до життя.

З поняттям індивідуальних цінностей тісно пов'язаний феномен духовності. Духовність суб'єкта – це результат його залучення до загальнолюдських цінностей, духовної культури.

На думку І. Д. Беха [1], особистісне зростання розуміється як процес поєднання в свідомості людини загальноприйнятої, універсальної системи духовних цінностей (як етично-змістовних законів Істини, Добра, Краси) з системою особистісних цінностей (як безкорисливої і дійової Любові людини до людини; Любові, як вихідної цінності у становленні морально-відповідального життя).

З метою доповнення своєї ієрархічної концепції мотивації А. Маслоу виділив дві глобальні категорії мотивів особистості: дефіцитні мотиви та мотиви зростання [6]. Єдиною ціллю деприваційної мотивації є задоволення дефіцитарних станів, наприклад голод, холод, небезпека тощо.

Дефіцитарна мотивація має на меті зміну існуючих умов, які сприймаються як неприємні, фруструючі чи як такі, що викликають напругу.

Мотиви зростання (або метапотреби, буттєві чи Б-мотиви) мають віддалені цілі, пов'язані із прагненням актуалізувати особистісний потенціал. Поняття “мета” означає “зверх” чи “після”.

На думку А. Маслоу, метапотреби повинні збагатити та розширити життєвий досвід, збільшити напругу через новий, хвилюючий та різноманітний досвід. Мотивація зростання передбачає не стільки компенсацію дефіцитарних станів, тобто зменшення напруги, скільки розширення світогляду, тобто збільшення напруги.

До мета потреб чи цінностей особистості, що самоактуалізується, за А. Маслоу, можна віднести наступні: істина, добро, краса, цілісність, відсутність роздвоєності, життєвість, унікальність, досконалість, здійснення, справедливість, порядок, простота, легкість без зусилля, гра, самодостатність [6].

Надання переваги цим цінностям вказує на прагнення до гармонійного буття та здорових відносин з людьми, далеке від бажання маніпулювати ними в своїх інтересах.

Дух – категорія культурологічна, світоглядна. В. В. Знаков вказує, що дух являє собою об'єктивне явище, що обов'язково передбачає, потенційно вміщує в собі активність суб'єкта. Активність спрямована на опредмечування ідеї, формування значень, що визначають семантичне поле культури, духовний досвід людства [5].

Прояви духовності людини – це її здібності і потреби пізнання світу, самої себе, свого місця у світі, прагнення до створення нових форм суспільного життя.

На думку В. В. Знакова, пошуки коріння духовності полягають не стільки у самій людині, особливостей її особистості та схильності до рефлексії, скільки у продуктах життєдіяльності: об'єктивації вищих проявів людського духу, творчості, у пам'ятках старини, творах науки та мистецтва. Витоки духовності людини треба шукати не у значеннях, а за ними – у глибинному смислі вчинків людей, історичних подій, епохи тощо [5].

З психологічної точки зору духовне “Я” суб’єкта, розуміючого світ, формується саме у процесах смислоутворення – породження ним як смисла конкретних соціальних подій та ситуацій, так і смислу життя у цілому [7].

На думку С. О. Ставицької, духовність слід розглядати як переживання людиною єдності її зовнішнього та внутрішнього буття, як установа гармонії зовнішнього і внутрішнього, як моральність, любов, віру, надію, красу, творчість тощо [9].

На нашу думку, одним із значущих аспектів виступає дослідження особливостей духовних цінностей особистості юнацького віку.

У юнацькому віці у особистості формується власний образ життя, виробляються життєві стратегії, відбувається залучення особистості до соціальної активності, усвідомлення власної відповідальності.

Сучасна психологія намагається розглядати юнацький вік комплексно, поєднуючи соціально-психологічний підхід з урахуванням закономірностей психофізіологічного розвитку, внутрішнього світу і самосвідомості.

Період юності складає частину розгорнутого перехідного етапу від дитинства до дорослості, точніше, від підліткового віку до самостійного дорослого життя. Однак юність – відносно самостійний період життя, що має власну цінність.

У психології юність розглядається як психологічний вік переходу до самостійності, період самовизначення, придбання психічної, ідейної та громадянської зрілості, формування світогляду, моральної свідомості та самосвідомості. Найбільш часто дослідники виділяють ранню юність (від 15 до 18 років) і пізню юність (від 18 до 23 років).

Поняття психологічної дорослості пов’язують зі зрілою особистісною ідентичністю. Критерієм досягнення дорослості (дорослішання) у людському суспільстві стає оволодіння культурою, системою знань, цінностей, норм, соціальних традицій, підготовленість до здійснення різних видів праці [4].

Трактування юності як періоду онтогенетичного розвитку залежить від принципових установок авторів того чи іншого підходу.

Суспільство, в свою чергу, ставить перед молодого людиною абсолютно конкретне і життєво важливе завдання професійного самовизначення, і, таким чином, створюється характерна соціальна ситуація розвитку.

Важливими характеристиками юнацького віку є психологічна готовність до дорослого життя, становлення життєтворчої активності людини, особистісна ідентичність, особистісне та професійне самовизначення, самостійність, ініціативність та відповідальність за свої дії, адекватна оцінка власних здібностей.

В юності відбувається принципово важлива зміна в роздумах про майбутнє: тепер предметом обмірковування стає не тільки кінцевий результат, а й способи і шляхи його досягнення. Особливу складність завдання професійного орієнтування набуло в сучасних соціокультурних умовах, коли дорослі (батьки і вчителі) найчастіше самі не впевнені в правильності своїх порад.

Психологічний критерій “входження” в юність пов’язаний з різкою зміною внутрішньої позиції, зі зміною ставлення до майбутнього. В юності відбувається розширення тимчасового горизонту – майбутнє стає головним виміром. Змінюється основна спрямованість особистості, яка тепер може бути визначена як спрямованість у майбутнє, визначення подальшого життєвого шляху, вибір професії.

Специфікою юнацького віку є швидкий розвиток спеціальних здібностей, нерідко пов’язаних із обраною професійною галуззю. У юнацькому віці триває розвиток самосвідомості. Відкриття себе як неповторної індивідуальності пов’язується із відкриттям соціального світу, у

якому передбачається жити [4]. Звернені до себе питання у процесі самоаналізу, рефлексії носять світоглядний характер, стають елементами особистісного самовизначення.

На думку Л. І. Божович, головним новоутворенням юнацького віку є готовність до особистісного і життєвого самовизначення, набуття ідентичності [2].

Сформована готовність до особистісного і життєвого самовизначення є також важливою психологічною умовою успішності прийняття особистістю юнацького віку стратегічних життєвих рішень.

Психологічна готовність до дорослого життя вимагає від особистості формування чітко визначених життєвих орієнтирів, здатності робити відповідальні вибори.

Згідно Р. М. Грановської, головною особливістю юнацького віку є усвідомлення власної індивідуальності, неповторності та несхожості на інших [4]. У якості основних новоутворень Р. М. Грановська вказує відкриття особистістю свого внутрішнього світу та зростання потреби у досягненні духовної близькості з іншою людиною.

У юнацькому віці може суттєво змінюватися життєва позиція юнака чи дівчини, що пов'язано з вибором професії, початком інтимного життя, формуванням самостійного світосприйняття.

Найбільш впливовими на особистість юнацького віку є передумови виникнення криз цього періоду, коли особистість відчуває необхідність змін. До найбільш типових криз у цей період можна віднести кризу професійного вибору; кризу залежності від батьківської родини; кризу інтимно-сексуальних стосунків; кризові ситуації у навчально-професійній діяльності.

Найважливішою передумовою успішної самореалізації людини у майбутньому є узгоджена, несуперечлива система духовних цінностей особистості.

Узгоджена, несуперечлива система духовних цінностей особистості є найважливішою передумовою успішної самореалізації людини в майбутньому.

Саме тому нас цікавить проблема психологічних особливостей духовних цінностей особистості, їх зв'язку з життєстійкістю та якістю життя особистості в юнацькому віці.

Формулювання цілі статті. Наша мета: з'ясувати психологічні особливості зв'язку духовних цінностей, життєстійкості та якості життя особистості юнацького віку.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. В нашому дослідженні взяли участь 925 осіб юнацького віку. Серед них: 157 осіб – студенти Київського державного університету харчових технологій, 176 осіб – студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 255 осіб – студенти Національного університету імені М.П. Драгоманова, 337 осіб – студенти Київського національного лінгвістичного університету.

З метою дослідження психологічних особливостей зв'язку духовних цінностей, життєстійкості та якості життя особистості юнацького віку нами використовувались наступні методики: 1) авторська дослідницька анкета стосовно дослідження духовності та духовних цінностей особистості; 2) тест життєстійкості С. Мадді; 3) шкала оцінки якості життя.

С. Мадді вказує, що особистісна характеристика "hardiness" підкреслює атитюди, що мотивують людину перетворювати стресогенні життєві події [10].

Згідно з результатами кореляційного аналізу за коефіцієнтом кореляції Спірмена, нами був виявлений прямий значущий зв'язок життєстійкості із задоволеністю за загальним індексом якості життя (відповідно коефіцієнт кореляції Спірмена $r=0,43$, $p<0,001$). Отриманий коефіцієнт кореляції свідчить про те, що особистість з високим рівнем життєстійкості характеризується оптимістичністю та активністю життєвої позиції.

За коефіцієнтом кореляції Спірмена, нами був виявлений прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості як етично-змістовних законів Істини, Добра, Краси, Любові з задоволеністю у здоров'ї; у духовній чи релігійній підтримці; у моральній та емоційній підтримці

близьких людей; у професійній (діловій) підтримці (відповідно коефіцієнти кореляції Спірмена знаходяться в діапазоні значень від 0,30 до 0,50 на рівні значущості $p < 0,05$). Надання переваги духовним цінностям сприяє почуванню особистості в собі значних сил та ресурсів.

За коефіцієнтом кореляції Спірмена, нами був виявлений зворотній значущий зв'язок духовних цінностей особистості з негативними емоціями (відповідно коефіцієнт кореляції Спірмена $r = -0,35$, $p < 0,01$). Особистість, що не надає перевагу духовним цінностям, більш схильна часто: гніватися на себе чи на інших, переживати страх та тривогу, ображатися на інших, переживати почуття провини та сорому.

Згідно з результатами кореляційного аналізу за коефіцієнтом кореляції Спірмена, нами був виявлений прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості як етично-змістовних законів Істини, Добра, Краси, Любові з життєстійкістю особистості (відповідно коефіцієнт кореляції Спірмена $r = 0,48$, $p < 0,001$).

Особистість з духовними цінностями, характеризується успішністю у переборенні несприятливих труднощів життя.

Життєстійкість як багатокomпонентне особистісне утворення включає в себе три порівняно автономних атитюди: "залученість", "контроль", "прийняття ризику", які в індивідуально своєрідних поєднаннях визначають особливості самоставлення особистості та її віру в свою здатність впливати на ситуацію, боротися з труднощами та долати перешкоди, детермінують стратегію поведінки у складних життєвих обставинах.

Першою характеристикою атитюдів "hardy" є "залученість" (commitment). Згідно результатам коефіцієнта кореляції Спірмена, виявився прямий значущий зв'язок залученості (commitment) з духовними цінностями особистості (коефіцієнт кореляції Спірмена $r = 0,42$, $p < 0,001$).

Залученість – це здатність отримувати щире задоволення від життя, спілкування, роботи, схильність сприймати оточуючу дійсність та різноманітні життєві події як джерело яскравих вражень, безцінного досвіду. Залученість – це переконаність людини у тому, що оточуючі люди її цінують та поважають, впевненість у своїх силах, в правильності та корисності виконуваної діяльності, суспільній значущості її результатів.

Надання переваги духовним цінностям значущо пов'язане з гармонійною взаємодією особистості з оточуючим світом, з можливістю сприймати себе значимою та цінною особистістю, щоб повністю включатись у розв'язання життєвих задач, незважаючи на наявність стресогенних факторів впливу.

Особистість з розвиненим компонентом залученості прагне бути завжди у вихрі подій, розширювати коло контактів, відчуває інтерес до всього нового та незвичного. Нерозвинена залученість породжує відчуження людини від оточуючих та неприйняття себе, почуття знехтуваності, випадіння з контексту життєвих подій.

Згідно результатам коефіцієнта кореляції Спірмена, виявився прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості з "hardy"-атитюдом, умовно названим "контролем" (control) (коефіцієнт кореляції Спірмена $r = 0,45$, $p < 0,001$).

Надання переваги духовним цінностям значущо позитивно пов'язано з атитюдом, що мотивує особистість до пошуку шляхів впливу на результати стресогенних змін, на протидію впаданню у стан безпорадності та пасивності. Така особистість переконана, що сама обирає власну діяльність, свій життєвий шлях та несе відповідальність за власне життя.

Розвинений атитюд "контроль" має особистість, що не боїться труднощів, не шкодує сил та часу на шляху до досягнення цілей, здатна вносити корективи до плану дій, не сумнівається у правильності прийнятих рішень та своїй здатності втілити їх у життя.

Згідно результатам коефіцієнта кореляції Спірмена, виявився прямий значущий зв'язок духовних цінностей з "hardy"-атитюдом, умовно названим "прийняття ризику", "виклик" (challenge) (коефіцієнт кореляції Спірмена $r=0,45$, $p<0,001$).

Це свідчить про те, що особистість з духовними цінностями сприймає події життя як виклики та випробування особисто собі. Така особистість розглядає життя як спосіб набуття досвіду, як позитивного, так і негативного, з метою її власного розвитку. А прагнення до простого комфорту та безпеки розглядається як таке, що збіднює життя особистості.

Прийняття ризику як "hardy"-атитюд – це установка шукати позитив у всьому, що відбувається з людиною, переконаність у тому, що не тільки успіхи, але і невдачі є рушієм особистісного зростання, що здобутий життєвий досвід – це джерело знань. Особистість з розвиненим компонентом "прийняття ризику" прагне жити, залишаючись вірною собі та не граючи ролей, схильна "гнатись за мрією", їй властиві позиції: "краще журавель у небі, ніж синиця в руках", "краще шкодувати про зроблене, ніж жалкувати за втраченими можливостями", а також готовність ризикувати, навіть коли досягнення успіху сумнівне, зневага до споживацького способу життя, пріоритетів комфорту і власної безпеки.

Нерозвинене "прийняття ризику" стримує зростання та прояв внутрішнього потенціалу, блокує розвиток самопізнання, обмежує активність та ініціативу людини, супроводжуючись надмірною тривогою в ситуаціях невизначеності, консервативністю та ригідністю, домінуванням мотивації уникнення невдач над прагненням досягнути успіху.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

1. Духовність необхідно розглядати як результат прийняття загальнолюдських цінностей, етичних норм, духовної культури. Духовність – це вищий рівень розвитку і саморегуляції зрілої особистості, на якому основними мотиваційно-смісловими регуляторами її життєдіяльності стають вищі людські цінності. Духовність дає можливість людині сформувати особистісні орієнтації, які сприяють переходу від самоцінностей до загальних цінностей людства.

2. Важливими характеристиками юнацького віку є психологічна готовність до дорослого життя, становлення життєтворчої активності людини, особистісна ідентичність, особистісне та професійне самовизначення, самостійність, ініціативність та відповідальність за свої дії, адекватна оцінка власних здібностей.

3. Наявний прямий значущий зв'язок життєстійкості із задоволеністю якістю життя. Особистість з високим рівнем життєстійкості характеризується оптимістичністю та активністю життєвої позиції.

4. Наявний прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості із задоволеністю у здоров'ї; у духовній чи релігійній підтримці; у моральній та емоційній підтримці близьких людей; у професійній (діловій) підтримці.

5. Наявний зворотній значущий зв'язок духовних цінностей особистості з негативними емоціями. Відсутність надання переваги духовним цінностям значущо пов'язана з схильністю особистості часто гніватися на себе чи на інших, переживати страх та тривогу, ображатися на інших, переживати почуття провини та сорому.

6. Наявний прямий значущий зв'язок духовних цінностей особистості з її життєстійкістю. Особистість з духовними цінностями, характеризується успішністю у переборенні несприятливих труднощів життя.

Перспективою нашого дослідження є подальше вивчення особливостей духовних цінностей, подолання стресів, життєстійкості особистості юнацького віку.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук. - метод. посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М.: “Институт практической психологии”, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1997. – 352 с.
3. Братусь Б. С. Нравственное сознание личности (Психологическое исследование) / Б. С. Братусь. – М.: Знание, 1985. – 64 с.
4. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1988. – 560 с.
5. Знаков В. В. Понимание субъектом правды о моральном поступке другого человека: нормативная этика и психология нравственного сознания / В. В. Знаков // Психологический журнал. – 1993. – № 1. – С. 32-43.
6. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / А. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 432 с.
7. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія / Е. О. Помиткін. – К.: Наш час, 2007. – 280 с.
8. Савчин М. Духовний потенціал людини (Навчальне видання): [монографія] / М. Савчин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 508 с.
9. Ставицька С. О. Генеза духовної самосвідомості юнацтва: автореф. дис... д-ра психол. наук / С. О. Ставицька. – К., 2012. – 44 с.
10. Maddi S. R., Khoshaba D. M. Hardiness and Mental Health / S. R. Maddi, D. M. Khoshaba // Journal of Personality Assessment. – 1994. – Oct. – Vol. 63, № 2. – P. 265-274.

Транслітераційний переклад використаних літературних джерел

1. Beh I. D. Osobistlsno zorlEntovane vihovannya: Nauk. - metod. poslbnik / I. D. Beh. – K.: IZMN, 1998. – 204 s.
2. Bozhovich L. I. Problemyi formirovaniya lichnosti / L. I. Bozhovich; pod red. D. I. Feldshteyna. – M.: “Institut prakticheskoy psihologii”, Voronezh: NPO “MODEK”, 1997. – 352 s.
3. Bratus B. S. Nravstvennoe soznanie lichnosti (Psihologicheskoe issledovanie) / B. S. Bratus. – M.: Znanie, 1985. – 64 s.
4. Granovskaya R. M. Elementyi prakticheskoy psihologii / R. M. Granovskaya. – L.: Izd-vo Leningradskogo universiteta, 1988. – 560 s.
5. Znakov V. V. Ponimanie sub'ektom pravdyi o moralnom postupke drugogo cheloveka: normativnaya etika i psihologiya npravstvennogo soznaniya / V. V. Znakov // Psihologicheskij zhurnal. – 1993. – # 1. – S. 32-43.
6. Maslou A. Dalnie predelyi chelovecheskoy psihiki / A. Maslou. – SPb.: Evraziya, 1999. – 432 s.
7. Pomitkn E. O. Psihologlya duhovnogo rozvitku osobistostl: Monograflya / E. O. Pomitkn. – K.: Nash chas, 2007. – 280 s.
8. Savchin M. Duhovniy potentslal lyudini (Navchalne vidannya): [monograflya] / M. Savchin. – Ivano-Franklvsck: Mlsto NV, 2010. – 508 s.
9. Stavitska S. O. Geneza duhovnoYi samosvldomostl yunatstva: avtoref. dis... d-ra psihol. nauk / S. O. Stavitska. – K., 2012. – 44 s.
10. Maddi S. R., Khoshaba D. M. Hardiness and Mental Health / S. R. Maddi, D. M. Khoshaba // Journal of Personality Assessment. – 1994. – Oct. – Vol. 63, # 2. – R. 265-274.

Кравчук С. Л. К проблеме особенностей связи духовных ценностей, жизнестойкости и качества жизни личности в юношеском возрасте. В статье анализируется проблема особенностей духовных ценностей и жизнестойкости личности

юношеского возраста. Духовность рассматривается как высший уровень развития и саморегуляции зрелой личности, результат принятия общечеловеческих ценностей, этических норм, духовной культуры. Показано, что духовность даёт возможность человеку сформировать личностные ориентации, которые способствуют переходу от самоценностей к общим ценностям человечества. Определено, что важными характеристиками юношеского возраста выступают психологическая готовность к взрослой жизни, становление жизнотворческой активности человека, личностная идентичность, личностное и профессиональное самоопределение, самостоятельность, инициативность и ответственность за свои действия, адекватная оценка собственных способностей. Выявлена прямая значимая связь жизнотворчества с удовлетворённостью качеством жизни. Личность с высоким уровнем жизнотворчества характеризуется оптимистичностью и активностью жизненной позиции. Выявлена прямая значимая связь духовных ценностей личности с удовлетворённостью: в здоровье; в духовной и религиозной поддержке; в моральной и эмоциональной поддержке близких людей; в профессиональной (деловой) поддержке. Выявлена обратная значимая связь духовных ценностей личности с негативными эмоциями. Выявлена прямая значимая связь духовных ценностей личности с её жизнотворчеством.

Ключевые слова: духовность, духовные ценности, жизнотворчество, качество жизни, личность, юношеский возраст.

Kravchuk S. L. To the problem of the peculiarities of the relationship of spiritual values, hardiness and quality of life of the personality in adolescence. The problem of the peculiarities of the spiritual values and the hardiness of personality in adolescence is analyzed in the article. Spirituality is regarded as the highest level of development and self-regulation of a mature personality, result of the adoption of universal values, ethical standards, spiritual culture. The analysis of concepts of spirituality and spiritual values of personality is carried out. It is showed that spirituality enables a person to form personal orientations that contribute to the transition from self-values to the common values of humanity. It is determined that important characteristics of adolescence are psychological readiness for adult life, the formation of vital-creative activity of a person, personal identity, personal and professional self-determination, independence, initiative and responsibility for own actions, adequate assessment of own abilities. It is presented results of studies of the peculiarities of the relationship of spiritual values, hardiness and quality of life of the personality in adolescence. It is revealed a direct significant relationship of hardiness with level of satisfaction with quality of life. A person with a high level of hardiness is characterized by optimism and active life position. It is revealed a direct significant relationship of spiritual values of the individual satisfaction with the health; with spiritual and religious support; with moral and emotional support of related people; with professional (business) support. It is revealed a reverse significant relationship of spiritual values of the personality with negative emotions. It is revealed a direct significant relationship of spiritual values of the personality with hardiness.

Keywords: spirituality, spiritual values, hardiness, quality of life, personality, adolescence.

Відомості про автора:

Кравчук Світлана Леонтіївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Київського національного лінгвістичного університету.

Статтю подано до друку 21.11.2016.